

לעילוי נשמת

אמי מורתי הצדקנית מרת שינא בת רבי ישראל שלום ע"ה נלב"ע יד סיון תשע"א

דברי ישר

לקוטים, מזכרים ופרפראות בפטט זכרטי
 בפרשת השבוע ובענינא דיומא
 בעריכת ישראל שלום דבורץ

שנה שתיים עשרה
 גליון תקמ"ז - 547

פרשת וארא תש"פ

ביבת ישר

אך בבעל הטורים כתב שרק פדת זו חסרה, כי היתה רק מפני הערוב, אבל ביציאת מצרים נאמר פדות מלא - פדות שֶׁלַח לְעֵמּוֹ (תהלים קיא, ט), כי היה הפדות שלם, וכן יהיה לעתיד לבוא גאולה שלימה שנאמר וְהִרְבֵּה עֲמֹ פְדוֹת (תהלים קל, ז).

מלאכים שמרו לישראל

וְשִׁמְתִי פְדוֹת (שמות ח, ט)

בעל מעשי ה' כתב לבאר כיצד ניצלו בני ישראל מידי חיות הערוב, אף על פי שהחיות אינן בעלות השכלה והבנה.

וזה מלשונו: כוונת הכתוב באומרו ושמתי פדות הוא, כי בעלי חיים בלתי מדברים אין בהם השכלה, ובשכוי שהוא מבחין בין יום ובין לילה, אנו מברכים להשי"ת שנתן לו כל כך בינה להבחין, כל שכן שאין לבעלי חיים הבחנה להבחין בין יהודי לנכרי ובין עובד אלהים לאשר לא עבדו, ועל כן אחר שאמר שיפליא את ארץ גושן מפני העם העומד עליו, ואמר שבזה ידע שה' משגיח בפרטים בקרב הארץ, הרי נתבאר בכלל זה שלא זיקו לשום יהודי בכל מקום שיהיה.

ומה שנאמר ההפלאה לארץ גושן, הוא נוסף על זה, שבעבורם לא ימצאו הרצים בארץ גושן ולא זיקו אפילו המצריים שיהיו שם כמו שכתב הרמב"ן.

מקלט מהערוב

וְשִׁמְתִי פְדוֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ (שמות ח, ט)
 רבי יוסף בכור שור מפרש שאמר משה לפרעה שאם יהיה מצרי שיצא מתוך עמך - המצרים, ויבא לתוך עמי - עם ישראל, יהא נפדה וניצול מן הערוב.

הפדת החסר

וְשִׁמְתִי פְדוֹת (שמות ח, ט)

נחלקו רבותינו אם הפדות האמורה כאן, היא רק על ההבדלה והפדיון בזמן מכת ערוב, או גם על מכה נוספת ועל כל ענין גאולת מצרים, כך עולה מדברי הראשונים והמפרשים מדוע נכתבה כאן המילה פדת בכתיב חסר וא"ו.

רבינו חיים פלטיאל כתב שסיבה שנכתבה חסר וי"ו, כי לא הייתה הפדות שלימה שהרי מתו בג' ימי אפילה. [וראה בסמוך במה שנביא מדברי הנצי"ב בהעמק דבר]

רבינו בחיי כתב כי מלת פדת חסר וא"ו מפני שגאולת מצרים היא גאולה שאחריה שעבוד, אבל גאולה העתידה אין שעבוד אחריה כי אם תשועת עולמים, ועל כן תמצא בגאולה העתידה פדות מלא בוא"ו, והוא שכתוב: פדות שֶׁלַח לְעֵמּוֹ (תהלים קיא, ט), ולפי פירושו מתבאר שהנאמר פדות שֶׁלַח לְעֵמּוֹ, הוא על גאולה העתידה. וכדבריו כתב גם התולדות יצחק.

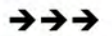
מהו פדות

וְשִׁמְתִי פְדוֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ (שמות ח, ט)
 מה משמעותו של הפדות שישים הקב"ה.
 בתרגומים אונקלוס והמיוחס ליונתן בן עוזיאל תרגמו וְאֲשׁוּי פּוֹרְקֵן לְעַמִּי, שמשמעו פדיון.

וכן פירש הרמב"ן (פסוק יח) שמשמעו כִּפְרֹ זֹל: ואומר וְשִׁמְתִי פְדוֹת בֵּין עַמִּי וּבֵין עַמֶּךָ, שאפילו בארץ מצרים אם ימצאו החיות איש יהודי לא יזיקוהו ויאכלו המצריים, כדכתיב וְשִׁלַּח בָּהֶם עֶרֶב וַיֹּאכְלֵם (תהלים עח, מה), וזהו לשון פדות, כטעם נִתְּתִי כִּפְרֵךְ מִצְרַיִם כּוֹשׁ וְסָבֵא תַחְתִּיךָ (ישעיהו מג, ג).

רש"י ביאר שזה לשון הבדלה שיבדיל בין עמי ובין עמך, וכן פירש רשב"ם ושמתי פדות - לשון הבדלה. והוסיף עוד לומר בזה"ל: 'וכן ישועה והצלה וחלצה ופורקן כולן לשון הפרשה והבדלה זה מזה', ואולי רצה לומר שהבדלה ופדיון כולם שייכים לאותו ענין וניתן לפרשם בשתי פנים.

רבי אברהם אבן עזרא (פי' הארוך) כתב גם לפרש שזה מענין הַפְּרֵשׁ, היינו הבדלה, אך הוסיף וכתב בזה"ל: וכל פדיון קרוב מזה הטעם. ונראה שגם הוא ביאר הענין בשתי פנים.

ואחר שהבטיח על ההפלאה הזאת שלא יזיקו לשום יהודי בכל מקום שיהיה, לפי שה' משגיח בקרב הארץ, יפלא שהבעל חי לא יפול עליהם הציווי, ואין להם הבחנה עד שיועיל סימן, כמו שנעשה בדם פסח במזוזות, לפי שהמשחית כשניתן לו רשות אינו רוצה להבחין, (כדאיתא בב"ק ס.) אבל יש לו השכלה על ידי סימן.

ואם כן יפלא איך תהיה ההצלה מן הבעלי חיים שאין בהם השכלה להבחין, לכן אמר שישים פדות, כלומר שישים שומרים מלאכי פדות שישמרו ישראל מהשרצים, כמו שנאמר **כִּי מְלֹאכֵי יִצְוֶה לָךְ וּגּוֹ' עַל שַׁחַל וּפְתָן תְּדַרְךָ תִּרְמָס כְּפִיר וְתַנִּין** (תהלים צא, יא, יג), ששם הודיע גם כן שלא יתן הצלה מן הבעלי חיים שאין בהם השכלה, רק על ידי מלאכים שישמרו, וכמו כן שם פה מלאכים שיבדילו בין מצרי לישראל, וישמרו הישראלי מן ההיזק.

הישראלים שנפדו בערוב

וּשְׁמַתִּי פֶדֶת

למעלה הבאנו את התרגומים והרמב"ן שביארו פדת מלשון פדיון וכופר ואת שאר הראשונים שמפרשים שהוא מלשון הבדל והפרש.

הנצי"ב בהעמק דבר תוהה מי היו אלו שהיו צריכים פדיון ומי אלו שניתנו לשיני הערוב במקומם.

וכתב שהנראה שהיו כמה רשעי ישראל שסירבו לצאת וראוים היו למות כאשר באמת בא עליהם הדבר אחר כך [במכת חשך], אבל כעת אף על גב שלא היו ראויים לנס, מכל מקום לא שלטה בהם המכה, כי היה זה פתח ומקום לומר כי גם ישראל נלקים, כי הרי מי יודע מה יש בליבו העקוב של המסרב לצאת, ולכן גם הם נצולו.

במקום אותם מבני ישראל שהיו ראויים להיות לטרף לשיני הערוב, היה פדות מאומות העולם אחרים שהיו במצרים ולא היו ראויים ללקות, ומכל מקום לקו כדי שיהיו כפרה ופדות עבור אותם ישראל שאינם ראויים לינצל מצידם.

אמנם היה הבדל בין אלו שנטרפו במקום עמי - אנשי שאר אומות העולם, ובין אלו שנטרפו כי הם עמך - המצרים, שהמצרים נענשו במשלחת חיות רעות ממש, אבל אותם משאר אומות העולם, לא היתה המכה ברמת משלחת חיות, אבל שלטה בהם המכה אם נזדמנו במקום מסוכן.

ובזה מבאר רבינו את המילה פדות בשני אופנים, הן בלשון פדיון והן בלשון הבדל ומיישב את כל השיטות לענין אחד.

[למעלה הובא ביאורו של רבינו חיים פלטיאל שקישר בין מכת ערוב למכת חשך שבהם מתו רשעי ישראל ולכך הפדת נכתבה כאן חסר, כי לא היתה זו פדות שלימה, ולכאורה על פי מה שכתב הנצי"ב מתחברים הדברים ככפתור ופרח, כי היו אותם רשעים ראויים למות במכת ערוב ומה שלא מתו, כדי שלא יאמרו כנזכר, ולכן הפדות נאמרה כבר כאן בכתוב [חסר].

החיות עקרו ממקומם מיד המכה הורגשה למחרת

לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה (שמות ח, ט) הרב מלבי"ם מדייק את ההבדל בין הלשון הנאמר כאן, ללשון הנאמר במכת דבר. בהתראת דבר אמר מֶחֶר יַעֲשֶׂה ה' הַדָּבָר הַזֶּה (לעיל פסוק ה), ובבא המכה אומר וַיַּעַשׂ ה' אֶת הַדָּבָר הַזֶּה מִמַּחֲרָת

(פסוק ו), וכאן בערוב אמר בהתראה לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה ועל המכה עצמה אמר וַיַּעַשׂ ה' פֶּן (פסוק כ), ולא אמר כמו במכת דבר ויעש ה' כן למחרת, ומשמע שה' עשה את הדבר תיכף.

טעם הדבר כי מכיון שהחיות שוכנים ביערות רחוקים מן הישוב, צוה ה' מיד אחר ההתראה שתיכף יתחילו לצאת ממעונותיהם ללכת אל ערי המצריים שלזה צריך זמן עד למחר, ואם כן הפקודה שהחיות ילכו ממקומם התחיל תיכף, רק לא התחילו להשחית וליכנס אל הבתים עד יום מחר שאז היו מקובצים כולם, ואז נהיה האות שהתחילו להשחית את המצריים, ואז היה ההפלאה בין המצריים ובין ישראל.

מופת נוסף שהיה במכת ערוב שכל החיות שנמצאו ביערות ומדבריות של ארץ גשן, עזבו כולם את ארץ גשן והלכו למצרים, ובעת שהגיע ה'מחר' לא נמצא בארץ גשן אף חיה אחת, ונעשה האות והמופת על פנת ההשגחה.

מטרת הברחת המצרים

לגושן

לְמַחֵר יִהְיֶה הָאֵת הַזֶּה (שמות ח, ט) עיכוב תחילת הגעת המכה ליום מחר היתה לדעת הנצי"ב בהעמק דבר כדי שיהיו כל מצרים בורחים לגושן המה ובניהם ולא יכלו בערוב.

ומה צורך בזה שיברחו לשם, כדי שעל ידי זה ישיגו ישראל ריעות עם מצרים שבאה לידי ביטוי במצוות שאלת הכלים מהמצרים והוא אשר נאמר שם דְּבַר נָא בְּאֲזְנֵי הָעָם וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ מֵאֵת רַעְוָהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רַעְוָהוּ כְּלֵי כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב (שמות יא, ב).